

Atelier mooi Drenthe

om de kwaliteit van het landschap te versterken

Themanummer
december 2011

Themanummer *Atelier mooi Drenthe*

Stichting Het Drentse Landschap stelt organisaties in de gelegenheid om themanummers bij haar kwartaalblad te laten verschijnen. Dit nummer is een initiatief van Atelier mooi Drenthe, een onafhankelijke werkplaats voor ruimtelijke kwaliteit.

Het Drentse Landschap treedt bij dit themanummer op als uitgever. De inhoud is bepaald door Atelier mooi Drenthe. Het Drentse Landschap vindt het werk en de ideeën van Atelier mooi Drenthe zo interessant dat ze deze graag aan haar lezers voorlegt.

coördinatie

Sonja van der Meer (Het Drentse Landschap)

redactie

Els van der Laan (Atelier mooi Drenthe)
Anna Schuring (Atelier mooi Drenthe)

interviews, teksten en eindredactie

Bertus Boivin (Boivin Tekstproducties)

vormgeving

Albert Rademaker BNO

grafische productie

Koninklijke Van Gorcum BV Assen

ISSN 1380-3263

© 2011, Atelier mooi Drenthe, Assen

**atelier
mooi
drenthe**

Atelier mooi Drenthe

Postbus 117, 9400 AC Assen
T (0592) 30 59 45
www.ateliermooidrenthe.nl
info@ateliermooidrenthe.nl

Atelier mooi Drenthe is geïnitieerd en mogelijk gemaakt door de provincie Drenthe.

Atelier mooi Drenthe is een project van Drents Plateau.

- 4** **Atelier mooi Drenthe wil de lat hoger leggen**
- 8** **Duurzaam DNA Drenthe**
- 10** **Randverschijnselen**
De kwaliteit van stads- en dorpsranden
- 15** **Volop kansen onderweg**
Midden-Drenthe ontdekte de
Drentsche Hoofdvaart opnieuw ...
- 19** **Fietsroute**
Aan beide kanten van de Drentsche Hoofdvaart
- 22** **Wat is het Drentse erfgoed waard?**
Kansen en mogelijkheden van het Drentse
erfgoed onderzocht
- 26** **Te gast in het landschap**
De plaats van recreatie en recreatief
wonen in het landschap
- 30** **Het landschap als ambitie**
Structuurvisie Landschapsontwikkelingsplan Tynaarlo
- 34** **Smaakmakende boerderijen**
Op zoek naar schaalvergroting
mét kwaliteit in de melkveehouderij
- 37** **Medewerkers**
- 37** **Activiteiten**

Voorwoord

De afgelopen twee jaar hebben we ons als Atelier mooi Drenthe ingespannen voor de ruimtelijke kwaliteit in Drenthe en samen te werken aan actuele ruimtelijke opgaven. De grootste uitdaging is het steeds om te laten zien dat ruimtelijke kwaliteit geen extra opgave is. Ruimtelijke kwaliteit betekent geen vertraging. Ruimtelijke kwaliteit fungeert veel meer als de motor om elkaar in beweging te krijgen.

Atelier mooi Drenthe stelt zich steeds onafhankelijk op, richting gemeenten en provincie én richting instellingen en organisaties. Zo kunnen we partijen bij elkaar brengen om ze samen te laten werken aan duurzame opgaven. Er spelen in Drenthe tal van concrete ruimtelijke opgaven die om een praktische aanpak vragen. Denk aan de mogelijkheden en onmogelijkheden van schaalvergroting in de landbouw binnen een kleinschalig landschap. Denk ook aan de dynamiek van de stads- en dorpsranden, de relatie recreatie en toerisme en het Drentse erfgoed. Denk aan kwaliteitskaders voor het behoud van het unieke Drentse watersysteem van beekdalen, kanalen en vaarten.

Atelier mooi Drenthe brengt deze thema's via onderzoeken, masterclasses en werkateliers voor het voetlicht. Over onze aanpak van de thema's en de reacties van de betrokkenen vindt u artikelen in dit nummer.

Tijdens een masterclass de afgelopen zomer wees hoogleraar Landschapsgeschiedenis Theo Spek op een aantal Drentse dilemma's voor de komende jaren. Hij ging onder andere in op de tegenstellingen tussen boerenlandschap en natuurlandschap en hoe je daar in deze tijd van bezuinigingen op natuurbeheer mee zou kunnen omgaan. Wat mag je van een functieverweving verwachten?

Als ander dilemma had hij het over de 'nostalgie van de toekomst': hoeveel ruimte voor vernieuwing zit er in oude landschappen? Willen we in Drenthe alleen het oude behouden en niet meer open staan voor vernieuwing? Het is echter een illusie te denken dat je een landschap tot stilstand kunt brengen, aldus Theo Spek.

Bij alle ruimtelijke opgaven dienen de historische identiteit en het imago van de Drentse landschappen ons te inspireren. Het gaat om het gezamenlijk benoemen en verbeelden van die identiteit. Of zoals landschapsschilder Berend Groen het eens zei: 'Luisteren naar het landschap en de essentie ervan te pakken krijgen'.

Atelier mooi Drenthe gaat uit van het DNA van Drenthe dat opgebouwd is uit groene, blauwe, grijze en rode lagen. Met deze interactieve methode kunnen we als atelier de 'parels' zichtbaar maken die een voorbeeld voor anderen zijn. Het is de kunst om de overeenkomsten in de opgaven en planprocessen te ontdekken en gezamenlijk de kansen voor kwaliteit te benoemen. Leer van elkaar en van andere projecten, zeggen we. Bekijk de doorwerking van eerdere projecten...

Onze uitdaging is het steeds om de resultaten en het leerproces toegankelijk te maken voor iedereen die met het Drentse landschap bezig is. Daarom ook stellen we het op prijs om u via dit themanummer over twee jaar Atelier mooi Drenthe te mogen informeren.

Ruimtelijke kwaliteit is de primaire verantwoordelijkheid van de twaalf Drentse gemeenten. De provincie heeft een aantal kernkwaliteiten voor haar omgevingsbeleid geformuleerd, onder andere om de gemeenten te inspireren. Een belangrijke functie van Atelier mooi Drenthe is die inspiratie te helpen overbrengen. Essentieel voor de toekomst is de wijze waarop wij met z'n allen de kwaliteiten van natuur en landschap in stand kunnen houden.

Els van der Laan
atelierleider/landschapsarchitect BNT
Atelier mooi Drenthe

De plaats van recreatie en recreatief
wonen in het landschap

Te gast in

‘Vaak begint het met irritatie’, stelt Rob Hendriks van DAAD Architecten in Beilen vast. Zijn bureau heeft destijds bewust gekozen om zich in een landelijke omgeving in Noord-Nederland te vestigen. DAAD heeft het landschap hoog in het vaandel. Irritatie over de ontwikkelingen in dat landschap zorgt er zo nu en dan voor dat DAAD ongevraagd van zich laat horen. Een thema waar Rob Hendriks en zijn mensen zich al een hele tijd druk over maken, is de plaats van de recreatie en het recreatief wonen in het landschap. ‘Als problematiek veel te vaak ontkend’, aldus Hendriks, en waarom?

het landschap

In 2002 raakte DAAD in gesprek met werkvoorzieningschap Alescon over nieuwe producten voor de organisatie. De bouwpoet van Alescon was geïnteresseerd in het maken van bijzondere en duurzame recreatiewoningen. Rob Hendriks: ‘We bedachten een product dat je goed kon prefabriceren en als bouwpakket ergens neer kon zetten. Het moest een bijzonder product zijn met het accent op duurzaamheid en het moest iets zijn wat niet iedereen doet.’ Ze bedachten de Country Cottage, een woning met een slimme flexibele plattegrond om optimaal van de omgeving te genieten. Hendriks: ‘Onze woning stelde zich heel bescheiden op in zijn omgeving. ‘Te gast in het landschap’ bedachten we als motto. We kozen voor hout en heel veel glas. En we zetten de Country Cottage op poten zodat het landschap er gewoon onderdoor kon lopen. Als hij na verloop van tijd zou worden verplaatst, liet de woning geen voetafdruk achter.’

Het maken van de Country Cottage zette DAAD verder aan het denken over de plaats van het recreatief wonen in het Drenthe. Rob Hendriks: ‘We kwamen erachter dat iedereen zich verschrikkelijk druk maakte over de kwaliteit van het bouwen in de dorpen. Maar vlak tegen het dorp aan lagen vaak terreinen met recreatiewoningen die je qua ruimtebeslag zonder meer als forse dorpen kon bestempelen. Daar hield nooit iemand zich serieus mee bezig. Zouden we daar iets aan kunnen doen?’

In 2007 verscheen DAAD-Cahier #5 onder de titel *Leisure Landscape / Recreatief wonen als nieuwe ontginning*. In de studie heeft het bureau in samenwerking met de landschapsarchitecten van Bosch Slabbers vier plaatsen in de gemeente Midden-Drenthe uitgewerkt als nieuwe locaties voor recreatief wonen. Het ging om plekken in vier verschillende landschappen waaraan weinig landschappelijke waarde werd toegekend, maar die cultuurhistorisch interessant waren. Rob Hendriks: ‘Die plekken bleken bijvoorbeeld verloren gegane beekdalen en escomplexen te zijn. Wij stelden in ons cahier een rood-groene ontwikkeling voor die die kwaliteiten opnieuw zichtbaar zou maken.’

De huidige terreinen met recreatiewoningen zijn verstopt achter het nodige schaamgroen. DAAD pleit ervoor om het recreatief wonen weer zichtbaar te maken. Rob Hendriks over het gevoelige thema van het bouwen in het landschap: ‘Op een gegeven moment is het idee ontstaan dat bouwen altijd en overal ten koste van het landschap gaat. En wat we vervolgens zijn gaan doen is als het ware buiten het landschap om nieuwe woonwijken, bedrijventerreinen en recreatieterreinen realiseren die onwillekeurig het landschap ingrijpend veranderen en bijdragen tot de ‘verrommeling’. En iedereen staat met de rug naar elkaar toe: Doe maar bij jou, hier blijf je van af, hou mij d’r buiten!’

Hendriks vindt dat zo'n houding niet meer van deze tijd is. Hij vraagt zich af: 'Het is geen ja of nee of voor en tegen. Je zult de vraag moeten stellen: wat is er nou echt storend aan bewoning? Als je iemand een kavel van 1200 vierkante meter verkoopt in plaats van 400 vierkante meter en je dwingt hem een bepaald deel vrij te houden en publiek toegankelijk te maken, doe je meer voor het landschap dan wanneer je iedereen met elkaar op een kluitje laat zitten.' Hendriks vervolgt: 'We klagen over recreatieparken die zo vol geworden zijn dat iedereen schuttingen gaat bouwen om wat privacy te krijgen. Niemand denkt erover na hoe je die parken zou kunnen uitdunnen'. Mensen zitten dan een stuk vrijer en hebben geen vlechtschermen en coniferen meer nodig.'

Bij het onderzoek van DAAD naar de nieuwe mogelijkheden voor recreatief wonen in de gemeente Midden-Drenthe bleek dat eenderde van de gemeente uit waardevol, te beschermen landschap bestond. Rob Hendriks: 'Het betekende dat tweederde deel geen beschermde status heeft. Hier liggen grootschalige heideontginningslandschappen, verdwenen escomplexen en tot afwateringssloten vergraven beekdalen. Dit zijn landschappen die je opnieuw zichtbaar en beleefbaar kunt maken. Dit gebeurt nu eigenlijk alleen met natuurontwikkelingsprojecten. Waarom proberen we de voordelen van wonen op een bijzondere plaats niet te koppelen aan het inrichten en toegankelijk maken van zulke oude landschappen?'

DAAD-Cahier #5 *Leisure Landscape / Recreatief wonen als nieuwe ontginning* kunt u downloaden via de site www.daadarchitecten.nl.

Nieuwbouw hoeft niet schadelijk te zijn

Rob Hendriks schreef in Noorderbreedte 2008/5 een essay over het al dan niet schadelijk zijn van nieuwbouw en de verrommeling van het landschap.

‘Waarom wordt juist dáár gebouwd en niet op een plaats waar een gebouw een goede toevoeging had kunnen zijn? Dat komt, vermoed ik, doordat we vanaf het midden van de vorige eeuw al nieuwbouw als een noodzakelijk kwaad zijn gaan zien. We merken dat wat vroeger wel lukte, namelijk het toevoegen van kwaliteit aan een plaats, niet meer als vanzelf gaat. Het lukt ons blijkbaar niet om eigentijdse, hoogwaardige woon- en werkomgevingen te maken. Met name in een gebied met veel landschappelijk schoon, verre zichten en karakteristieke nederzettingen valt dit in negatieve zin extra op. Het is dan ook niet verwonderlijk dat we bouwen in het landschap langzaam gelijk zijn gaan schakelen met kwaliteitsvermindering. En dat beleidsmakers en ruimtelijke ordenaars proberen de schade te beperken door te bouwen op plaatsen waar het ogenschijnlijk niet zoveel kwaad kan. Gebundeld rond steden en dorpen, langs de snelweg of in gebieden die niet voor waardevolle landschappen doorgaan. Zulke plekjes zullen we altijd weer vinden. Maar als het heel veel plekjes worden en er geen nieuw beleefbaar landschap bijkomt, bevestigt elk

tekening: DAAD Architecten

nieuwbouwproject juist het vooroordeel ‘bouwen = kwaliteitsverlies’ en kunnen we ons nog lang blijven verwonderen over de verrommeling. Zinniger lijkt het me om te kijken hoe we het ruimtelijke-ordeningproces zo kunnen inrichten dat nieuwbouw weer bijdraagt aan kwaliteitsverhoging in het landschap.’

Atelierteam Els van der Laan - atelierleider, landschapsarchitect
Marieke van der Heide - coördinator kennisteam, architectuurhistorica
Anna Schuring - management en organisatie
Arjan Welman - projectmedewerker, stedenbouwkundige
Marlies Souverein - projectmedewerker, tekenaar/DTP
Daan Borjeson - communicatie en website

Atelierraad Stichting Het Drentse Landschap - Eric van der Bilt
Vereniging Drentse Gemeenten - Jan Akse
Centrum Beeldende Kunst - Monica Boekholt
Dienst Landelijk Gebied - Henk Kusters
Marketing Drenthe - Edwin van der Woude
Drents Plateau - Olav Reijers
Recreatieschap Drenthe - Hans Hartog
Natuur en Milieufederatie Drenthe - Reinder Hoekstra
Brede Overleggroep Kleine Dorpen - Dirk Jasper Keegstra
LTO Noord - Dries van Rozen
Provincie Drenthe - Paul van Eijk
Waterschap Reest & Wieden - Marga Kool
Waterschap Hunze en Aa's - Helmer van der Wal
Waterschap Noorderzijlvest - Henk van 't Land
Waterschap Velt & Vecht - Jan Nicolai
Afgevaardigde waterschappen - Koob Schelhaas

Ambtelijke werkgroep gemeente Aa en Hunze - Saskia Spijkerman
gemeente Assen - Frank Aikema
gemeente Borger-Odoorn - Wim Haak
gemeente Coevorden - Wilfried de Jong
gemeente Emmen - Dennis van Heteren
gemeente Hogeveen - Robert Koetschruiter
gemeente Meppel - Janneke Dalhuisen
gemeente Midden-Drenthe - Douwe van der Laan
gemeente Noordenveld - Aletta Reinders
gemeente Tynaarlo - Rob Schreibers
gemeente Westerveld - Alberta Harms
gemeente De Wolden - Jouke Schat

Werkgroep LAAC* provincie Drenthe - Saskia van Dijk, cultuurhistorie
provincie Drenthe - Alexandra Mars, archeologie
provincie Drenthe - Peter Wienia, landschap
provincie Drenthe - Letitia van der Merwe, ruimtelijke kwaliteit
provincie Drenthe - Gretha Roelfs, aardkundige waarden
Drents Plateau - Marjo Montforts, archeologie
Drents Plateau - Marieke van der Heide, cultuurhistorie

* (landschap, aardkundige waarden, archeologie en cultuurhistorie)

ACTIVITEITEN ROND THEMA'S

Duurzaam DNA Drenthe

Werkateliers met gemeenten en experts
Symposium DDNAD, Hoogeveen
Studie Benuttingsanalyse Drents Erfgoed
Brainstormsessies met experts
Masterclass met Theo Spek

Schaalvergroting in de landbouw

Werkateliers met gemeente, agrariërs en experts
Uitwerken drie praktijksituaties (i.s.m. Natuur en Milieufederatie Drenthe en LTO Noord)

Stads- en dorpsranden

Bedrijventerreinen
Werkateliers met gemeenten, experts en betrokken partijen
Masterclass met Martin Dubbeling en Stef van der Gaag
Excursie met gemeentebestuurders en beleidsambtenaren
Stads- en dorpsranden
Werkateliers met gemeenten
Werkatelier stadsranden met Yttje Feddes en gemeenten
Projectaanvraag Stimuleringsfonds
Agenda voor duurzame stads- en dorpsranden

Drents water

Werkboek Manifest Blauw Drenthe

Drents groen

Werkateliers met gemeenten en andere betrokken partijen
Samenwerkingsagenda
Projectaanvraag Drents groen (i.s.m. Stichting Het Drentse Landschap, Natuur en Milieufederatie Drenthe, Landschapsbeheer Drenthe, BOKD, gemeente Borger-Odoorn, provincie Drenthe)

Grenzeloze kwaliteit

Werkatelier i.s.m. Atelier Fryslân
Regio Academie Donkerte

Recreatie en ruimtelijke kwaliteit

Werkatelier met gemeente
Ontwerpopgave Midden-Drenthe

AANVRAGEN VOOR WERKATELIERS EN ADVISERING

gemeente Borger-Odoorn

Anastasiadorp, werkatelier landelijk ecologisch wonen

Regio Groningen-Assen

'Bus op de vluchtstrook', werkatelier

provincie Drenthe

Windenergie, werkatelier voor provincie en betrokken gemeenten
Eo Wijersprijsvraag, advisering bij opstellen opgave

gemeente Hoogeveen

Prijsvraag strobalen, jurylid

Drents Friese flank

Ontwerpatelier WUR, begeleiding studenten, ateliercafé

Academie voor Bouwkunst Groningen

Atelier werklandschappen

CBK Drenthe

Presentatie Magazine 3 Vakantie BV, gesprekleider forumdiscussie

Geopark De Hondsrug

Busexcursie

atelier mooi drenthe

Al jaren is het thema ruimtelijke kwaliteit in Drenthe actueel. Veel mensen in Drenthe maken zich zorgen over die kwaliteit. Zijn we met z'n allen onze provincie niet voortdurend lelijker aan het maken?

Atelier mooi Drenthe bestaat sinds begin 2010. Het kreeg een prestigieuze doelstelling: de kwaliteit van het landschap voor de toekomst behouden en verder versterken.

Atelier mooi Drenthe is een onafhankelijk platform. Gemeenten en andere betrokkenen kunnen er gebruik van maken bij het ontwikkelen van plannen. Initiatiefnemer is de provincie Drenthe.

De belangrijkste opgave van het atelier was om méér kwaliteit in de ruimtelijke plannen te krijgen. De lat moest in Drenthe hoger komen te liggen...

In dit themanummer wil Atelier mooi Drenthe laten zien hoe ver ze na twee jaar met die opdracht zijn. U vindt onder andere artikelen over de kwaliteit van de randzones van steden en dorpen, de waarde van haar cultureel erfgoed voor Drenthe en de mogelijkheden van landschapsontwikkelingsplannen in de ruimtelijke ordening. Verder kunt u verhalen lezen over de ongebruikte mogelijkheden van kanalen en beekdalen, over wat recreatief gebruik aan de kwaliteit aan het landschap kan toevoegen en het feit dat met goede plannen schaalvergroting in de landbouw en het landschap niet perse in conflict met elkaar hoeven te komen.

Het Drentse Landschap

